

O‘ZBEKISTON SOLIQ MA’MURCHILIK METODOLOGIYASINI TAKKOMILASHTIRISH YO‘LLARI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

mustaqil tadqiqotchisi (PhD)

Mukimov Botir Mirabzalovich

Annotatsiya: Maqolada soliq ma'muriyatchiligi metodologiyasi har qanday soliq tizimining muhim jihati bo'lib, uni doimiy ravishda takomillashtirish soliqlarning samarali undirilishi, ularga rioya etilishi va adolatliligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada soliq ma'muriyatchiligi metodologiyasida duch keladigan asosiy muammolarni ko'rib chiqadi va takomillashtirish strategiyasini taklif qiladi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun soliq ma'muriyatchiligi metodologiyasini takomillashtirish bo'yicha bir qancha strategiyalar taklif etiladi. Mazkur muammolarni hal qilish va taklif qilingan strategiyalarni amalga oshirish orqali soliq ma'muriyatlari ularning samaradorligini oshirishi, ixtiyoriy rioya etilishini rag'batlantirishi va daromadlarni yig'ishni optimallashtirishi mumkin. Soliq ma'muriyatchiligining takomillashtirilgan metodologiyasi iqtisodiy o'sishni va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi adolatli va samarali soliq tizimini yaratishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: soliq ma'muriyatchiligi metodologiyasi, soliq ma'muriyatchiligi yer, yer solig'i, ko'chmas mulk, mahalliy byudjet, mahalliy byudjet daromadlari, mahalliy hokimiyat organlari, mahalliy soliqlar, resurs soliqlari, soliq, byudjet, soliq stavkasi, soliq hisoboti, soliq tushumlari, soliq imtiyozlari.

Kirish: Soliq ma'muriyati mamlakat soliq tizimining samarali faoliyat yuritishida muhim rol o'ynaydi. Bu soliqlarning to'g'ri yig'ilishi, hisoblanishi va ijro etilishini ta'minlaydigan tayanch bo'lib, davlat daromadlari va iqtisodiyotning rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi. Biroq, soliq ma'muriyati ham doimiy takomillashtirishni talab

qiladigan qiyinchiliklar va murakkabliklarga duch keladi. O'zbekiston sharoitida soliq ma'muriyatchiligining metodologiyasi yillar davomida takomillashtirilib, samaradorlik, oshkoralik va qonun hujjatlariga muvofiqlikni oshirishga qaratilgan. O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligi metodologiyasi bilan bog'liq masalalarni o'rganadi va ularni hal qilishning potentsial yechimlari va strategiyalarini o'rganish uchun zamin yaratadi. Ushbu muammolarni aniqlash va takomillashtirishni taklif qilish orqali O'zbekiston soliq yig'ish mexanizmlarini yaxshilashi, ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirishi va yanada mustahkam va adolatli soliq tizimiga hissa qo'shisadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Soliq ma'muriyatining metodologiyasi vaqt o'tishi bilan turli mamlakatlarda ishlab chiqilgan va takomillashtirilgan va u dastlab yaratilgan sana yoki mamlakatni aniq belgilash qiyin. Soliq ma'muriyati amaliyoti o'zgaruvchan iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy sharoitlarga mos ravishda asrlar davomida rivojlanib bordi. Misr va Gretsiyadagi kabi qadimgi sivilizatsiyalarda oddiy soliq tizimlari va soliqlarni yig'ishning ma'muriy tartiblari mavjud edi. Biroq, Evropada o'rta asrlarda, xususan, Rim imperiyasi davrida va keyinchalik Uyg'onish davrida yanada murakkab soliq boshqaruvi tizimlari paydo bo'ldi. Zamonaviy davrda ko'plab mamlakatlar 19-20-asrlarda sanoatlashtirishning kengayishi va o'sib borayotgan hukumatlar va davlat xizmatlarini qo'llab-quvvatlash uchun daromadlarni yanada samarali yig'ish zarurati bilan bir vaqtda soliq ma'muriyatchiligining metodologiyasini ishlab chiqdilar. Masalan, Qo'shma Shtatlarning soliq ma'muriyatchiligi metodologiyasiga 1862 yildagi daromadlar to'g'risidagi qonun sezilarli darajada ta'sir ko'rsatdi, bu mamlakatda birinchi daromad solig'ini o'rnatdi. Yillar davomida federal soliq qonunlarini boshqarish va ularga rioya qilishni ta'minlash uchun Ichki daromad xizmati (IRS) yaratilgan. Xuddi shunday, Birlashgan Qirollikning soliq ma'muriyatining metodologiyasi uzoq tarixga ega bo'lib, 2005 yilda zamonaviy daromadlar va bojxona (HMRC) turli soliq ma'muriyatchiligi funktsiyalarini birlashtirgan holda yaratilgan. Soliq ma'muriyatchiligining metodologiyasi tarixiy, ijtimoiy va iqtisodiy omillar ta'sirida shakllangan bo'lib, vaqt o'tishi bilan turli mamlakatlarda

solliqlarni undirish va ularga rioya etish bo'yicha o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirish uchun shakllangan.

O'zbekiston soliq ma'muriyatining metodologiyasi davlat soliq tizimini boshqarish va boshqarish uchun soliq organlari tomonidan qo'llaniladigan strategiyalar, jarayonlar va tartiblarni o'z ichiga oladi. O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligi metodologiyasining asosiy tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

Soliq to'lovchilardan solliqlarni undirish jarayoni bo'lib, u to'lov kanallari, muddatlari va solliqlarni hukumatga o'tkazish tartibini o'rnatish. Soliq to'lovchilar va tadbirkorlik sub'ektlarining daromadlari, foydalari yoki soliqqa tortiladigan boshqa faoliyat turlaridan kelib chiqqan holda soliq majburiyatlarini aniqlash. Soliq qonunlari va qoidalariga rioya etilishini ta'minlash bo'yicha ko'riladigan chora-tadbirlar, jumladan, tekshirishlar, jarimalar va qonun hujjatlariga rioya qilmagan soliq to'lovchilarga nisbatan qonuniy choralar ko'rish. Soliq to'lovchilarga soliq ma'lumoti, soliq qonunchiligi bo'yicha yo'l-yo'riq va soliq to'lovchilarning so'rovlari va tashvishlariga javob berish kabi yordam va yordam ko'rsatish. Soliq ma'muriyatchiligi jarayonlarini soddalashtirish, ma'lumotlar boshqaruvini yaxshilash va soliq to'lovchilarga xizmatlarni yaxshilash uchun zamonaviy texnologiyalar va raqamli platformalardan foydalanish. Soliq to'lashdan bo'yin tovlash va maqsadli ijro choralari ga rioya qilmaslikning mumkin bo'lgan xatarlarini yanada samaraliroq baholash. Soliq to'lovchini o'qitish, rag'batlantirish va soliq hisobotlarini topshirishning soddalashtirilgan tartiblari kabi turli xil vositalar orqali ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirish. Soliq siyosatini amalga oshirish: soliq ma'muriyatchiligini hukumat belgilagan kengroq soliq siyosati va maqsadlariga moslashtirishni misol qila olamiz. O'zbekiston soliq ma'muriyati metodologiyasi muammolarni hal qilish va daromadlarni yig'ish samaradorligini oshirish maqsadida doimiy ravishda rivojlanib bormoqda. U soliq to'lovchilarning qonun hujjatlariga rioya etishini rag'batlantirish, adolatni ta'minlash va soliq to'lovchilarga ma'muriy yukni minimallashtirish o'rtasida muvozanatni saqlashga qaratilgan. Hukumat ilg'or xalqaro tajribaga amal qilish va

umumiy soliq yig'ish samaradorligini oshirish maqsadida soliq ma'muriyatchiligi tizimini modernizatsiya qilish ustida ishlamoqda.

Bizning fikrimizcha soliq ma'muriyatining metodologiyasi soliq qonunchiligini samarali boshqarish, daromadlarni yig'ish va ularga rioya etilishini ta'minlash uchun soliq organlari tomonidan qo'llaniladigan turli yondashuvlar, strategiyalar va usullarni o'z ichiga oladi. Soliq organlari soliq majburiyatlari bo'yicha aniq va oshkora ko'rsatmalar berish, soliq shakllarini soddalashtirish va soliq to'lovchilarni o'qitish va xabardor qilish dasturlarini amalga oshirish orqali ixtiyoriy rioya qilishni rag'batlantirishga qaratilgan. Soliq ma'muriyatlari ko'pincha resurslarni yuqori xavfli hududlarga yoki soliq to'lovchilarga yo'naltirish uchun xavfga asoslangan metodologiyalarni qo'llaydilar. Bu potentsial soliq to'lashdan bo'yin tovlash yoki rioya qilmaslikni aniqlash uchun ma'lumotlar tahlili va profillashdan foydalanish. Ma'lumotlar tahlili va raqamli platformalar kabi zamonaviy texnologiyalarni qamrab olish soliq ma'muriyatiga samaradorlik, aniqlik va soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishni oshirishga yordam beradi. Soliq to'lovchilarga qulay va samarali xizmatlarni taqdim etish qonunchilikka rioya qilishni qo'llab-quvvatlash uchun juda muhimdir. Bunga onlayn ariza berish va to'lov tizimlari, elektron aloqa va mijozlarga sezgir yordam kiradi. Soliq organlari soliq to'lashdan bo'yin tovlashga qarshi kurashish, ilg'or tajribalarni almashish va soliq to'lovchilar ma'lumotlarini almashish uchun ko'pincha boshqa davlat organlari, xalqaro tashkilotlar va xorijiy soliq organlari bilan hamkorlik qiladi. Shaffof va adolatli soliq ma'muriyati metodologiyasi soliq to'lovchilar va hokimiyat organlari o'rtasida ishonchni mustahkamlaydi. Soliq siyosati va qarorlar qabul qilish jarayonlarini aniq tushuntirish soliq to'lovchining ishonchini oshirish uchun zarurdir. Samarali audit va majburlov choralarini qo'llash qonunbuzarliklarning oldini olish va soliq to'lashdan bo'yin tovlashni aniqlash uchun zarurdir. Soliq ma'muriyatlari takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash va samaradorlik va samaradorlikni oshirish uchun islohotlarni amalga oshirish uchun o'z jarayonlari, siyosatlari va natijalarini doimiy ravishda baholaydi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagilarni taklif qilamiz:

Soliq organlari soliq tartib-qoidalari va shakllarini soddalashtirish, ularni soliq to'lovchilar uchun qulay va tushunarli qilish ustida ish olib borishlari kerak. Soliq ma'muriyatchiligining zamonaviy tizimlarini, shu jumladan elektron ariza topshirish platformalarini va soliq to'lovchilarga onlayn xizmatlarni ishlab chiqish va joriy etishga investitsiya qilish. Shaffof va foydalanish mumkin bo'lgan ma'lumotlar: rasmiy veb-saytlar, nashrlar va yordam markazlari orqali soliq to'lovchilarga soliq qoidalari, tartiblari va ularga rioya qilish talablari bo'yicha aniq va tushunarli ma'lumotlarni taqdim etish.

Foydalanilgan adabiyotlar

Нормурзаев, У. (2023). Яширин иқтисодийни камайтиришда солиқ органларининг аҳамияти. *Иқтисодий Тараққийот Ва Тahlil*, 1(2), 215–221. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/66>

Нормурзаев, У. (2021). Пути эффективного использования налоговых льгот для поддержки предпринимателей. *Экономика и инновационные технологии*, (4), 355–362. Извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economics_and_innovative/article/view/11954

Нормурзаев, У. (2023). Янги Ўзбекистон тараққийот стратегияси доирасида молия бозорининг долзарб муаммолари тадбиркорликни тенг рақобат шароитларини яратиш ҳамда яширин иқтисодий улушини қисқартириш йўлари. <https://inlibrary.uz/index.php/financial-market-growth/article/view/19032>

Нормурзаев, У. (2023). Солиқ имтиёзлари бериш тартибини такомиллаштириш масалалари. *Иқтисодийот Ва та'лим*, 24(1), 334–339. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a51

Нормурзаев, У. (2022). Хукуматимиз томонидан солиқ маъмурчилиги бўйича 2018-2022 йилларда амалга оширилган солиқ ислохотлари натижалари. *Иқтисодийот ва инновацион технологиялар*, 10(5), 325-330.

Нормурзаев У.Х. Иқтисодийни тартибга солишда солиқ имтиёзларининг аҳамияти ва бюджет даромадларини шакллантиришдаги роли//*Экономика и финансы (Узбекистан)*. 2014. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/i-tisodiyotni-tartibga-solishda-soliq-imtiyozlarininig-a-amiyati-va-byudzh-daromadlarini-shakllantirishdagi-rol>